

Nr 236.

Av herr **Löfgren** i Stockholm, *angående visst av Kungl. Maj:t vid föreslagen löneförhöjning för justitie- och regeringsråd fästade villkor för löneförhöjningen.*

I årets statsverksproposition har, vid förslag om löneförhöjning för justitieråd och regeringsråd, utöver de inskränkningar, som för närvarande gälla ifråga om rätten för dem att med sin befattning förena annan tjänst eller enskilda uppdrag, knutits det villkor, att innehavare av sådana ämbeten icke skulle äga att åtaga sig uppdrag såsom skiljeman.

De skäl, som anförts för detta förbud i dess allmänna omfattning, synas mig icke övertygande. Det må vara sant, att en skiljedom, vari ett justitieråd deltagit, på rent formella grunder kan bliva föremål för domstols prövning och sålunda komma under högsta domstolens bedömande. Att den som deltagit i skiljedomen icke deltagit i avgörandet av sådan klandertalan, är ju dock självklart. Den principiella betänkligheten skulle då ligga däri, att ett justitieråds mening över huvud kan bliva föremål för prövning. Ett sådant betraktelsesätt sammanhänger också nära med den erinran, som gjorts om det förment betänkliga däri, att, sedan ett justitieråd i egenskap av skiljeman uttalat sig i viss rättsfråga, sedermera en *liknande* fråga kommer under högsta domstolens prövning. Endast i sällsynta undantagsfall torde emellertid *båda* de omständigheter förekomma, som tillhoppas anses innebära något stötande: *att* två mål äro av fullständigt lika beskaffenhet *och att* domstolsledamot, som i egenskap av skiljedomare deltagit i det ena målets behandling, måste i domstolen vara med vid avgörandet av det andra.

Men om nu båda dessa omständigheter skulle sammanfalla — än sedan? Inträffar därmed något värre, än då en domare — vare sig han är justitieråd eller icke — får under sin prövning en sak, vilken finnes vara likartad med en i vars avgörande han tidigare såsom *domare* deltagit? Ingen vill väl göra gällande, att dennes därmed vunna förkunskap om mål av en viss typ skulle på något sätt förmörka hans förstånd, minska hans rättrådighet eller på annat sätt göra honom mindre skickad att i det speciella nya fallet utföra sitt domarevärv.

Ovan berörda skäl för det nu ifrågasatta förbudet skulle, om de vore bärande, jämväl böra utesluta *andra* domare än justitieråd från skiljemannauppdrag. Beträffande samtliga ledamöter i kollegiala rätter gäller vidare vad som från inflytelsesrikt håll ansetts försvaga ett justitieråds position *såsom skiljeman*, nämligen det att han vid avgivandet av sitt votum till skiljedom icke undergått luttringen i kritiken från jämbördiga illustra kolleger. Det har dock icke från något håll väckts fråga om att ge förbudet

en vidare utsträckning. Domare i både underrätt och hovrätt skulle alltså vara oförhindrade att användas som skiljedomare, ehuru även de kunna komma i precis samma läge som justitieråden med hänsyn till en tidigare avkunnad skiljedom.

Det resonemang, som sålunda sätter denna fråga på ett annat plan, när det gäller justitieråd än ifråga om andra domare, tyckes mig bygga på en, med förlov sagt, något föråldrad och för vår demokratiska tids sätt att se främmande uppfattning. Å ena sidan tyckes man överskatta betydelsen av det höga ämbetets avskildhet från denna världen; å andra sidan är man uppenbarligen benägen att alldeles frånse eller underskatta skiljemannaförfarandets ställning i det moderna rättslivet samt därför undervärdera de kvalifikationer, som böra fordras och i vidsträckt omfattning också verkligen ställas på de personer, som härför anlitas.

Saken är helt enkelt den, att *skiljedomsinstitutet* i våra civilrättsliga förhållanden blivit en oumbärlig del av svensk rättsvård, som näringslivet icke utan största skada kan se försvagad eller försämrad. En mängd, för att icke säga flertalet affärskontrakt hänvisa till skiljedom såsom slutligt avgörande rättsmedel, ofta med villkor, att skiljemännen skola utses bland bestämda kategorier personer, innefattande justitieråd, eller ock sammansättningen bestämmas enligt reglerna för visst *permanent* skiljedomsinstitut; och plägar därvid till nämndens ordförande väljas en högt kvalificerad jurist (helst justitieråd) och bisittarna uttagas bland speciellt sakkunnige inom området för tvisten. Även i saknad av uttryckligt föregående kontraktsvillkor blir användningen av skiljedom allt mera vanlig. I tvister av invecklad och ömtalig natur kunna parterna så mycket lättare enas om att snabbt bringa sina stridigheter ur världen, om högt kvalificerade personer äro att tillgå såsom skiljedomare.

Orsaken till denna utveckling är främst den relativa långsamheten i vår allmänna rättegångsprocedure och saknaden av ett ur skyndsamhetens synpunkt tillräckligt effektivt specialförfarande i sjö- och handelsmål och i andra till sin natur brådskande ärenden. Under vissa omständigheter är det av ekonomiska och tekniska skäl till och med så gott som uteslutet att anlita den vanliga rättegångsordningen i dess oförvällade långsamhet.

Men även av särskilt *ett* annat skäl är skiljedomsvägen ofta den enda användbara, nämligen då parterna förbundit sig eller hava intresse av att få principiella meningsskiljaktigheter lösta i fall, då ett enligt vår lag processbart anspråk ännu icke utvecklats sig ur ett visst rättsförhållande.

Skyndsamheten är ett eftersträvat mål för varje rättsskipning. Den är dock icke ensamt tillräcklig. Var man eftersträvar i lika mån *säkerheten*: den trygghet för ett riktigt avgörande, som ligger, förutom i en tillfredsställande utredning, i domarnas eller skiljemännens fullständiga opartiskhet och obestridliga kompetens och som är icke endast ett enskilt partintresse, utan ett verkligt *allmänintresse* att iakttaga jämväl vid skiljedom.

Det är detta värdefulla element av ökad säkerhet, som våra justitieråd

och de få personer vi äga i motsvarande ställning alltmera tillfört skiljedomsförfarandet. Därför har ock, enligt min erfarenhet, justitierådens deltagande i den rättspraxis, som här fritt uppvuxit på lagens grund, men under friare former än det allmänna domstolsväsendet medger, haft en hälsosam inverkan på skiljedomsinstitutets sunda utveckling. Allt mera har den uppfattningen blivit rotfäst, att en skiljedom har att följa den »billighet», som grundas på positiv rätt men icke i ett godtyckligt bestämmande, att jämväl de av parterna utsedda skiljemännen hava att *döma* och icke att som ombud företräda partintressen. Att en närmare kännning med det praktiska livet därjämte kunnat ha betydelse till och med för ett justitieråd vid utövandet av hans värv i domstolen, torde ock kunna vitsordas, utan att man därför skulle vilja av enbart pedagogiska skäl påyrka bibehållandet av justitierådens valbarhet till skiljemän.

På grund av det anförda kan jag icke vara med om att godkänna berörda, ensamt för justitie- och regeringsråd gjorda allmänna förbehåll, därest icke starkare skäl kunna härför åberopas. Att ur § 34 regeringsformen analogivis utläsa något stöd för förbudet att mottaga skiljemannauppdrag kan så mycket mindre numera rimligen ifrågasättas, sedan saken på sin tid bragts på tal utan påföljd i åtgärder för att av *denna* anledning hindra förfarandet.

Då jag icke desto mindre vill biträda förslag om viss inskränkning i justitie- och regeringsrådets skiljemannaverksamhet, gör jag det av följande skäl.

Den tendens, som på sista tiden reagerat mot ämbets- och tjänstemäns sysslande med sådant, som faller utom deras egentliga uppgifter och kan befaras inkräkta på deras tjänstetid, finner jag vara i mycket berättigad. Med min syn på vår offentliga rättsskipnings nuvarande beskaffenhet, skiljedomsverksamhetens nödvändighet samt angelägenheten av dess fortsatta utveckling i rättens tjänst kan jag visserligen icke betrakta skiljemannauppdraget närmast som en »bisyssla», en rättighet för den enskilde skiljemannen, utan snarare, inom vissa gränser, som en allmän medborgerlig *plikt*. Min principiella ståndpunkt i nu förevarande fråga bestämmes därför icke i någon mån av hänsyn till justitierådets skäligen förmåner — det är ett spörsmål för sig, som icke här beröres — utan helt och hållet av hänsyn till allmänhetens rätt och bästa. Men å andra sidan föranledes jag, från samma allmänna utgångspunkt, att i viss mån dela en uttalad farhåga, att anlitande av justitieråd såsom skiljemän kunde efterhand få en sådan utsträckning, att deras befattning med dylika ärenden, till skada för deras ämbetsutövning, inkräktade på det arbete, som domarevärvet kräver. Visserligen borde man kunna överlåta åt en person i ett justitieråds höga ansvariga ställning att här själv sätta gränsen. Men med skiljedomsväsendets allt större användning och koncentring till huvudstaden och med en alltmera utbredd önskan hos vederbörande parter att genom utseende av

justitieråd till skiljemän vinna största möjliga garanti för en riktig dom kan det dock måhända befaras, att påfrestningen blir så stark, att en förskjutning i ett antal praktiskt lagda och såsom skiljemän eftersökta justitieråds intresse äger rum till förfång för deras egentliga verksamhet. Men härtill kommer en annan icke oviktig synpunkt.

I den mån den faktiska utvecklingen ginge i antydd riktning och justitieråd i större utsträckning direkt valdes till skiljemän jämväl av *vederbörande parter* gäves också stöd åt den uppfattningen, att åtagande från justitierådens sida av skiljemannauppdrag icke kan anses förenligt med den ställning, som dessa ämbetsmän intaga. Det är gott och väl, att ett justitieråd, trots att han är vald av part, känner sig som domare och att, på sätt ovan antytts, justitieråds och med dem jämförliga personers deltagande i rättsbildningen i hög grad bidragit till skiljedomsväsendets stärkande i allmän uppfattning. Men å andra sidan kan det icke hjälpas, att den gamla föreställningen om skiljemän såsom parters ombud alltjämt, och icke utan ett visst berättigande, fortlever och kan kasta en skugga icke allenast på den skiljedom, vari justitieråd deltagit såsom *endera* partens skiljeman utan lätteligen därmed även på justitierådet självt. Utan tvivel är det denna sida av saken, som ligger på botten av härutinnan framställda anmärkningar; och det är förklarligt, att den stämning, som inom vissa kretsar i riksdagen gjort sig märkbar mot justitierådens skiljemannauppdrag, icke minst tagit intryck av det förhållande, att medlemmar av Kungl. Maj:t i högsta domstolen uti viktiga tvister, vari Kungl. Maj:t och kronan varit part, fungerat såsom av dess *motparter* valda skiljemän. En lämplig lösning av denna fråga, varigenom å ena sidan den i vårt rättsliv oundgängliga skiljedomsinstitutionen erhåller största möjliga tillgång till de teoretiskt och praktiskt högst kvalificerade juristerna och å andra sidan den högsta rättsskipande myndighetens egentliga uppgifter eller dess auktoritet icke äventyras, synes mig vara att i huvudsak följa den mening, som vid behandlingen av frågan om justitie- och regeringsrådets ställning i löne- och pensionshänseende uttalats av en av de sakkunniga, överdirektören Widell. Det har nämligen föreslagits, att nu nämnda befattningshavare icke må åtaga sig uppdrag som skiljemän i fall, då uppdraget meddelas av allenast en av parterna eller av överexekutor i enskild parts ställe. Det synes mig uppenbart, att genom att inskränka justitieråds skiljemannauppdrag på angivna sätt såväl de befarade olägenheterna av den nuvarande ordningen skulle avlägsnas som de väsentliga fördelarna av att bibehålla justitierådets sakkunskap och opartiskhet såsom en tillgång för skiljemannainstitutet i rimlig omfattning bibehållas.

Endast ett par mindre tillägg till herr Widells förslag torde böra göras. Utan att åstadkomma oreda vid tillämpning av åtskilliga redan nu slutna kontrakt kan man icke upphäva rätten och skyldigheten för part att jämlikt i kontraktet intaget skiljeavtal välja justitieråd eller regeringsråd till skiljeman. Vidare bör i allmänhet med det i lag förutsatta fallet, att överexekutor utser skiljeman i enskild parts ställe, likställas det, att enligt

skiljeavtalet särskild nämnd eller institution har att för part utse skiljeman.

Vad ovan sagts särskilt om justitieråd får i tillämpliga delar förstås även i fråga om regeringsråd. Ehuru på grund av arten av regeringsrådets ämbetsverksamhet icke torde finnas saklig anledning att under några omständigheter utestänga dem från möjligheten att mottaga nu ifrågavarande uppdrag, har även jag iakttagit den formella likställighet, mellan justitie- och regeringsråd, som är genomgående för dessa ämbetens ställning i statslivet.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag yrka,

att riksdagen måtte besluta att ifrågavarande villkor må givas allenast det innehåll, att regeringsråd och justitieråd icke må, på grund av skiljeavtal, som slutes efter tiden för ikraftträdandet av föreslagen ny lönestat för dessa ämbeten, mottaga uppdrag som skiljeman i fall, då uppdraget meddelas allenast en av parterna eller av överexekutor eller annan i enskild parts ställe.

Stockholm den 22 januari 1926.

Eliel Löfgren.

